

РОЗРОБКА ТИПОЛОГІЇ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ГРУП УКРАЇНИ НА ОСНОВІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ КРИТЕРІЇВ

Вступ. Визначено, що розроблення нових підходів для дослідження електорату в міжвиборчий період є досить актуальним науковим викликом. Особливий інтерес становлять ті дослідження, які дозволяють розділити електорат на групи та дати їх вичерпне описання. Метою цього дослідження було визначити основні електоральні групи, представлені в українському суспільстві на прикладі м. Києва та Київської області та виявити їх відмінності на основі аналізу соціально-психологічних особливостей виборців.

Методи. Було застосовано методи онлайн-опитування респондентів з використанням анкетування та панелі психологічних методик на дослідження особистісних рис, цінностей, потреб, політико-ідеологічного самовизначення, політичної участі та активності, національної ідентичності, патерналізму виборців, а також методи математичного опрацювання даних.

Результати. На основі ретроспективного аналізу електорального вибору на президентських виборах України 2019 р., аналізу довіри до Президента В. Зеленського та суб'єктивної оцінки респондентів щодо ефективності органів державної влади у внутрішній та зовнішній політиці, вдалося виокремити в електораті дев'ять електоральних груп: переконані прихильники В. Зеленського, новоприбулий електорат В. Зеленського, негативно налаштовані прихильники В. Зеленського, розчарований електорат В. Зеленського, електорат П. Порошенка, що покращив своє ставлення до В. Зеленського, електорат, що тяжіє до П. Порошенка, переконані прихильники П. Порошенка, новоприбулі невизначені та розрізнені абсентеїсти. Описано особливості кожної групи за соціально-демографічними та соціально-психологічними критеріями.

Висновки. Показано, що електоральні групи можуть диференціюватися не лише за соціально-демографічними особливостями та позицією щодо актуальних політичних питань, але й за особистісними, ціннісними та іншими психологічними ознаками. Установлено, що для підтвердження дієвості запропонованої моделі диференціації електорату є доцільним апробувати підхід на великій репрезентативній вибірці шляхом загальнонаціонального опитування.

Ключові слова: електорат, електоральні групи, особистісні риси виборців, цінності, потреби, політико-ідеологічне самовизначення, політична участь, політична активність, національна ідентичність, патерналізм.

Вступ

Розмаїття аспектів, які можна розглядати як критерії для описання електорату і, відповідно, для його типологізації, залишає дослідження електорату актуальною науковою проблемою, яка в контексті політико-психологічного знання потребує додаткової операціоналізації.

Ключовою особливістю досліджень електорату та явищ, із ним пов'язаних, є те, що електорат є великою, динамічною соціально-політичною групою, яка структурується та інституціалізується безпосередньо напередодні виборів, що викликає складності дослідження у міжвиборчий період.

Більшість комплексних досліджень електорату спираються на досить обмежений перелік критеріїв для його оцінювання і переважно мають на меті фіксацію електоральних рейтингів політичних акторів, а електоральні групи виокремлюються дослідниками на основі політичних симпатій виборців та їхніх соціально-демографічних особливостей. І хоча соціально-демографічні особливості виборців активно використовуються у дослідженнях, досить рідко можна побачити консолідацію електоральних груп за цим параметром. Отже, актуальним, на нашу думку, є пошук критеріїв більш широкого спектра, за допомогою яких можна описати електоральні групи.

Огляд літератури. Сучасні електоральні дослідження, які спрямовані на виокремлення в електораті груп, уже не спираються виключно на категорії віку, статі, мови, раси, віросповідання, освіти, матеріального стану, регіону проживання та типу поселення виборців. Політична типологія американського дослідницького центру П'ю об'єднує американців у консолідовані групи на основі їхніх переконань та поглядів на політику (Beyond red vs. blue: The political typology, 2021), колектив британських авторів, досліджуючи зміну ставлення виборців до виходу Великої Британії з ЄС, знаходить різницю між електоральними групами у структурі джерел інформації та рівні задоволеності життям (Alabrese et al., 2019), у дослідженні

шведських науковців Й. Екмана та Е. Амно типологія електорату виведена на основі аналізу рівня та форм прояву політичної участі та громадської активності виборців (Ekman, & Amna, 2012).

Після так званої революції Big Data великого поширення в електоральних дослідженнях набули психометричні критерії оцінювання електорату, на підставі яких виборців можливо зарахувати до різних груп. Зокрема, компанія Cambridge Analytica, що спеціалізується на стратегічному плануванні та ідеологічному супроводженні передвиборчих кампаній, створила психограми всіх повнолітніх американців і розділила населення США на 32 особистісні типи на основі п'ятифакторного особистісного опитувальника, або так званого тесту "Велика п'ятірка", розробленого американськими психологами Р. МакКрає і П. Коста в 1983–1985 рр. з використанням теоретичних розробок Г. Айзенка та Р. Кеттелла (Безрукова, 2017).

Незважаючи на значний практичний доробок вітчизняних та зарубіжних авторів у галузі сегментації електорату з використанням особистісних особливостей виборців, єдиної методологічної моделі цього процесу наразі не існує і кожен дослідник самостійно визначає параметри, за якими здійснюється виокремлення електоральних груп усередині загальної структури електорату.

Метою роботи є визначення основних електоральних груп, представлених в українському суспільстві на прикладі м. Києва і Київської області та виявлення їхніх відмінностей на основі аналізу соціально-психологічних особливостей виборців. Ми вважаємо, що соціально-психологічні особливості виборців належать до показників, які вирізняють прихильників одних політичних суб'єктів від інших та можуть бути підставою для зарахування виборців до певних електоральних груп. Ця гіпотеза лягла в основу нашого дослідження.

Методи

Було застосовано методи онлайн-опитування респондентів з використанням анкетування та панелі

психологічних методик на дослідження особистісних рис, цінностей, потреб, політико-ідеологічного самовизначення, політичної участі та активності, національної ідентичності, патерналізму виборців, а також методи математичного опрацювання даних. Як інтегральні показники для оцінювання електорату було визначено соціально-демографічні особливості виборців, особистісні риси виборців, цінності та потреби виборців, механізми та рівень політико-ідеологічного самовизначення, рівні політичної участі та активності, національної ідентичності, патерналізму у ставленні до інститутів влади і ставлення до актуальних на момент проведення дослідження соціальних та політичних питань.

Результати

Дослідження проводилось восени 2023 р. на платформі LimeSurvey. У ньому взяв участь 291 опитуваний з числа жителів м. Київ та Київської області. Розуміючи неможливість проведення загальноукраїнського дослідження, ми свідомо пішли на обмеження дослідження жителями Київської агломерації, ураховуючи особливий статус та унікальність як самого міста, так і його населення. Ураховуючи великий обсяг дослідження та час, необхідний на його проходження, який дорівнював приблизно годині, було виключено можливість особистого опитування респондентів із використанням методів рандомізованого підбору опитуваних. Ми отримали 125 часткових анкет, з яких 97 було виключено через брак інформації для аналізу. Таким чином, підрахунок результатів здійснювався на основі аналізу 194 анкет. Емпіричну вибірку становили 128 жінок та 66 чоловіків віком 18–25 років (жінок – 54, чоловіків – 36), 26–35 років (жінок – 20, чоловіків – 16), 36–45 років (жінок – 22, чоловіків – 6), 46–55 років (жінок – 26, чоловіків – 6), старших за 55 років (жінок – 6, чоловіків – 2).

Онлайн-опитування складалось із 10 блоків запитань: анкети (8 запитань), спрямованої на визначення соціально-демографічних особливостей виборців, таких як стать, вік, рівень освіти, матеріальний стан, мова спілкування для створення соціально-демографічного портрета досліджуваних, авторської анкети для визначення ставлення досліджуваних до актуальних на момент дослідження політичних питань (20 запитань), 16-факторного опитувальника Р. Кеттелла (форма С) для визначення особистісних рис виборців, методика Ш. Шварца PVQ "Портрет цінностей" (модифікація PVQ21) для визначення ціннісної сфери досліджуваних, авторська модифікація методики "Інтегральний індекс соціального самопочуття" Є. І. Головахи, Н. В. Паніної для визначення та ранжування актуальних для досліджуваних потреб, "Опитувальник механізмів політико-ідеологічного самовизначення" (ОМПІС) Г. В. Циганенко для визначення механізмів та рівня політико-ідеологічного самовизначення досліджуваних, "Короткий опитувальник рівня політичної участі" (Л. О. Кияшко, А. О. Краснякової) та політичної активності (Л. О. Кияшко, О. В. Полуніна) для визначення рівнів політичної участі та політичної активності досліджуваних, тест "Хто я?" М. Куна та Т. Макпартленда для фіксації наявності категорій, що об'єднують опитуваних із нацією та визначення місця національної ідентичності в системі ідентичностей досліджуваних, опитувальник "Компоненти національної ідентичності" О. В. Гори для оцінювання вираженості складників національної ідентичності та визначення рівня національної ідентичності досліджуваних, авторська україномовна адаптація методики "Опитувальник рівня патерналізму у ставленні до інститутів влади" Т. Г. Стефаненко, О. А. Тихомандрицької та

Є. П. Белінської для визначення ступеня вираженості патерналістичних настанов особистості, контент-аналіз, статистичні методи аналізу результатів за допомогою програмного забезпечення R-Studio та Excel.

Застосовані в дослідженні методики дали можливість оцінити респондентів та виокремлені групи за понад 90 показниками, що дозволило вирізнити саме ті показники, за якими групи були консолідовані найбільше і відрізнялись одна від одної.

Ураховуючи те, що існує законодавча заборона на проведення виборів у період дії військового стану, призупинення виборчих процесів та відсутність затвердженого списку кандидатів на наступні президентські вибори, ми відштовхувались від ретроспективи на вибори Президента України 2019 р. За інтегральні фактори для розрізнення груп було взято політичну участь у президентських виборах 2019 р., електоральний вибір, здійснений на виборах 2019 р., довіра до Президента України зараз, та оцінка ефективності органів державної влади у внутрішній та зовнішній політиці.

Це рішення дозволило розглянути симпатиків та критиків Президента В. Зеленського, групу молодого електорату, який на момент минулих президентських виборів не брав участь у голосуванні через недосягнення виборчого віку та групу абсентеїстів і протестного електорату, який проігнорував президентські вибори 2019 р., або прийшов на дільниці і зіпсував бюлетені.

У результаті нам вдалося виокремити 9 електоральних груп: переконані прихильники В. Зеленського, новоприбулий електорат В. Зеленського, негативно налаштований електорат В. Зеленського, розчарований електорат В. Зеленського, електорат П. Порошенка, що покращив своє ставлення до В. Зеленського, електорат, що тяжіє до П. Порошенка, переконані прихильники П. Порошенка, групу розрізнених абсентеїстів та новоприбулий невизначений електорат. Серед виокремлених груп існує градація за рівнем підтримки та довіри до В. Зеленського – від так званого "ядерного електорату" Президента до найбільш критично налаштованого до нього електорату і поза цим полем – група невизначеного електорату та група абсентеїстів.

Група переконаних прихильників В. Зеленського (26 осіб, 13,4 %). Цю групу відрізняє від інших насамперед те, що вони голосували за В. Зеленського на виборах 2019 р., мають високу довіру до нього зараз та високо оцінюють ефективність органів державної влади України у внутрішній та зовнішній політиці. Це ядерний електорат В. Зеленського. Переважна більшість – віком до 45 років, мають середній та високий рівень матеріального забезпечення, рівною мірою представлені як українсько-, так і російськомовні виборці. Регулярно стежать за новинами, перевіряють їх кілька разів на день, основний спосіб отримання інформації – це Telegram (81,48 %) та соціальні мережі (76,9 %). Довіра до ЗСУ абсолютна, готові підтримати на виборах кандидатів з військовим досвідом та ветеранів війни. Основні емоції щодо України – гордість (76,9 %) та сум (69,2 %). Як прийнятний сценарій завершення війни найчастіше вказують повну капітуляцію РФ (61,5 %), рідше – відновлення кордонів зразка 1991 р. (23 %). Переважно не готові до територіальних поступок задля негайного припинення війни і вважають, що примирення з росіянами неможливе. Указують на активніше використання української мови в побуті з початку повномасштабного вторгнення. Переважно не споживають російський інформаційний та розважальний контент, позитивно ставляться до ідеї вступу України в НАТО та позитивно або нейтрально –

до вступу України ЄС. Здебільшого підтримують заборону діяльності УПЦ МП в Україні (69,2 %) та відновлення за Україною статусу ядерної держави (84,6 %).

За особистісним профілем у групі добре проглядаються фактори товариськості (8,15), високої нормативності поведінки (7,62), емоційної стабільності (7,54), сміливості (7,54), радикалізму (7,54), тяжіє до лівого полюсу фактор інтелекту (3,92) та до правого полюсу фактор практичності / мрійливості (6,46). На переважно середньому рівні – фактор стриманості / експресивності (4,92). Об'єднавчими в ціннісному блоці є високі показники самостійності (4,81), безпеки (4,69), влади (4,5), стимуляції (4,31), гедонізму (4,23) та досягнень (4,23). Найменше проявлена цінність традиції (3,31). Серед ключових потреб – потреба в стабільності в державі та суспільстві, упевненості, що не виникатимуть міжнародні конфлікти, упевненості у своїх силах. Ці виборці мають здебільшого середній рівень політико-ідеологічного самовизначення, утім, групу вирізняють високі бали за шкалою "позиційна конкуренція", що вимірює усвідомлену потребу конкурувати з іншими в ділових та міжособистісних стосунках. Також група повністю консолідована за середнім рівнем за шкалою "прагматичної раціоналізації", яка описує віру людини у власні інтелектуальні здібності і їхнє панівне значення в житті.

Мають середній рівень політичної участі (4,6/9) з особливо низькими проявами її поведінкового та когнітивного складників і низький рівень політичної активності (2,4/6), тобто ці виборці не надто спрямовані на участь у діяльності політичних рухів чи партій, пізнавальну діяльність щодо політичного життя і переважно не готові брати участь у пікетах, протестах, мітингах та інших ситуаціях з елементами висловлення протестних настроїв. Мають високі показники національної ідентичності (10/14) за всіма її складниками – когнітивним (5,8/7), афективним (3,4/5) та конотативним (1,5/2). Тобто ці виборці не лише зараховують себе до української нації, але й відчують позитивні емоції у зв'язку з цим. Частина виборців цієї групи називає В. Зеленського серед найбільш значущих історичних постатей, які сприяли створенню української нації. Група розрізнена за показником патерналізму у ставленні до інститутів влади (рівною мірою представлені респонденти із низьким, середнім та високим рівнем).

Група новоприбулого електорату В. Зеленського (38 осіб, 19,6 %). Ця група виборців не досягла виборчого віку на момент президентських виборів 2019 р., утім, має високу довіру до Президента В. Зеленського. Значна частина цієї електоральної групи, швидше, негативно оцінює ефективність органів державної влади України у внутрішній політиці. Поряд із високою довірою до Президента України Володимира Зеленського можна допустити, що ці виборці не пов'язують проблеми у внутрішній політиці особисто з Президентом. Вік виборців коливається у межах 18–23 років, вони мають повну середню або незакінчену вищу освіту, в побутових питаннях мають достатнє матеріальне забезпечення для купівлі необхідних продуктів та одягу. У цій групі, на відміну від попередньої, українськомовні виборці помітно переважають над російськомовними. Ці виборці не дивляться телевизор, переважно користуються Telegram (86,8 %) та соціальними мережами (57,8 %) для отримання новин, вказують друзів та знайомих як джерело інформації (36,8 %). Порівняно з попередньою групою не так активно стежать за новинами, половина респондентів указують на те, що перевіряють новини кілька разів на тиждень та рідше. Невелика підгрупа цих виборців (23,6 %) зазначають, що, швидше, не готові підтримати на наступних виборах у центральні та місцеві органи влади кандидатів з військовим досвідом, ветеранів війни або вагаються з відповіддю на це запитання. Гордість (81,6 %) та сум (76,3 %) – ключові емоції, які відчують члени групи, думаючи про Україну сьогодні. Серед інших емоцій самостійно вказують на страждання та розчарування людьми, яким байдужа війна і які уникають інформації про неї або вважають, що її вже виграно. Схиляються до варіанта виходу на кордони 1991 р. як до прийнятного сценарію завершення війни (55,2 %), однак досить часто обирають і варіант повної капітуляції РФ (39,4 %). Переважно не готові до територіальних поступок та вважають, що примирення з росіянами неможливе. Кілька осіб у цій групі вказали справедливою тезу, що росіяни та українці – це один народ (7,9 %). Високремлюється невелика підгрупа, яка не стала використовувати українську мову в побуті частіше після початку повномасштабного вторгнення (13,1 %). Переважно не споживають російський інформаційний контент, але частіше, порівняно з попередньою групою, указують на споживання російського розважального контенту. Позитивно ставляться до ідеї вступу України в НАТО та ЄС. Більша частина схвалює ідею заборони діяльності УПЦ МП в Україні, утім, велика частина (42 %) обирає варіант "важко відповісти", що може бути пов'язано з недостатньою поінформованістю виборців у цьому питанні.

За особистісним профілем у групі проявлені фактори високого самоконтролю (7,95), сміливості (7,74), чутливості (7,74) та радикалізму (7,37). Тяжіють до лівого полюсу фактори стриманості (4,05), довірливості (4,84), підпорядкованості (4,95), але тяжіє до високого рівню фактор інтелекту (4,63). Серед цінностей, так само як і в попередній групі, домінує самостійність (4,75), на високому рівні проявлені безпека (4,44), досягнення (4,25), гедонізм (4,22), стимуляція (4,11), влада (4,0), найменше проявлена цінність традиції (2,72). Від попередньої групи цю відрізняє також пріоритезація таких потреб, як упевненість у собі, доброзичливе ставлення від оточення, повноцінне дозвілля, ніж більш глобальні потреби стабільності в державі та суспільстві. Мають переважно середній рівень політико-ідеологічного самовизначення, як і в попередній групі найбільш проявлений механізм "позиційної конкуренції". Політична участь перебуває на середньому рівні (4,6/9), політична активність – на низькому (2,4/6). Група має високий рівень національної ідентичності (11,26/14), так само як попередня, високі показники когнітивного (5,9/7) та афективного складників (4,1/5), але середні показники – конотативного (1,2/2). Виборці цієї групи мають середній рівень патерналізму у ставленні до інститутів влади (84,1/140), досить високі показники за шкалою "Бажання опіки та турботи" (27,4/35) та "містифікація влади" (25,1/35), що може вказувати на прагнення і очікування отримувати прояви турботи, захисту в різних сферах соціального та особистого життя від владних суб'єктів рівно з приписуванням їм додаткових якостей "надсили" чи "недосяжності".

Група негативно налаштованих прихильників В. Зеленського (16 осіб, 8,2 %). Групу відрізняє насамперед те, що, незважаючи на схильність до висловлення довіри Президенту В. Зеленському, вони негативно оцінюють зовнішню та внутрішню політику України. Це переважно молоді виборці, віком до 35 років з вищою освітою. Рівною мірою представлені українськомовні та російськомовні виборці. Основне джерело інформації Telegram (87,5 %). Переважна частина перевіряє новини один раз на день та рідше. У питанні довіри до ЗСУ

схиляються до варіанта "швидше довіряю" на противагу першим двом групам, які схильні обирати варіант "повністю довіряю". Усередині групи також існує підгрупа, яка, швидше, не готова підтримати на виборах кандидатів з військовим досвідом (37,5 %). Ключова емоція щодо України сьогодні – сум (100 %) та гордість (62 %). Переважна більшість (68,7 %) указує варіант повної капітуляції Російської Федерації як прийнятний варіант завершення війни і декларує неготовність до територіальних поступок задля негайного завершення війни. У цій групі, порівняно з попередніми, немає консолідації у відповіді на запитання щодо часу, через який стане можливим примирення з росіянами – частина групи обирає варіанти "через кілька років після завершення війни" (25 %) та "через десятиліття після завершення війни" (43,7 %), тобто група є більш компромісною щодо перших двох, які схиляються до тези "примирення з росіянами неможливе". Виборці цієї групи вказують на те, що стали частіше використовувати українську мову в побуті і переважно не споживають російський розважальний та інформаційний контент. Позитивно або нейтрально ставляться до ідеї вступу України в НАТО та ЄС, переважно позитивно ставляться до ідеї відновлення за Україною статусу ядерної держави. Щодо статусу УПЦ МП в Україні, частина підтримує заборону її діяльності (56,2 %), а частина вказує на те, що держава не має втручатись у справи церкви, а релігія поза політикою (31,2 %).

За особистісним профілем досить чітко проглядаються фактори високої нормативності поведінки (8,5), радикалізму (8,13), сміливості (7,75), чутливості (7,25), тривожності (7,25), мрійливості (7,13), стриманості (3,88), на середньому рівні перебуває фактор інтелекту (4,13). Найбільш проявлені цінності гедонізму (4,56), безпеки (4,31), стимуляції (4,25), досягнення (4,19), найменше – фактор традиції (2,81). Основними потребами є стабільність у державі та суспільстві, упевненість в своїх силах, дотримання у країні прав людини, необхідної медичної допомоги, можливість купувати найнеобхідніші товари та послуги. На середньому рівні проявлене політико-ідеологічне самовизначення, так само як і в попередніх двох групах домінує механізм "позиційної конкуренції", натомість шкала "владного самоствердження", навпаки, має здебільшого низькі показники, що може означати відсутність потреби у владі, що підтверджується і не проявленістю у цій групі цінності влади як панівної. Так само як і в першій групі, є консолідація за шкалою "прагматична раціоналізація", яка проявлена у членів групи на середньому рівні, що може означати відсутність акцентованої впевненості виборців у власних інтелектуальних здібностях. Переважно низькі показники політичної активності (1,8/6) та середні – політичної участі (4,6/9). На відміну від попередніх двох груп, національна ідентичність перебуває на середньому рівні (9,4/14), а високо проявлена лише когнітивна шкала національної ідентичності (5,8/7). Виборці мають середній рівень патерналізму у ставленні до інститутів влади (78,8/140), найбільше проявлена шкала "бажання опіки та турботи" (25,8/35).

Група розчарованого електорату В. Зеленського (12 осіб, 6,2 %). Серед інших цю групу відрізняє те, що вони голосували за Президента В. Зеленського на виборах 2019 р., але зараз висловлюють недовіру до нього і низько оцінюють ефективність органів державної влади у внутрішній та зовнішній політиці. Це виборці віком переважно 26–45 років із досить різними рівнями освіти (від повної середньої до наукового ступеня), переважно

українськомовні. Останні новини дізнаються з Telegram (75 %) та новинних сайтів (58,3 %), перевіряють новини кілька разів на день та частіше. Швидше, довіряють ЗСУ, утім, мають підгрупу, яка вагається з відповіддю або висловлює недовіру до збройних сил (41,6 %). Це єдина група, яка вказує на те, що, імовірно, не підтримала б кандидатів із військовим досвідом та ветеранів війни на виборах різних рівнів (83,3 %). Панівною емоцією щодо України є сум (91 %), дещо менш вживаною є гордість (50 %). Прийнятний варіант завершення війни порівну розділений між варіантами відновлення кордонів України зразка 1991 р. або повної капітуляції РФ. Переважно висловлюються проти територіальних поступок (66,6 %), але частина виборців допускає відмову від деокупації Криму (33 %) задля негайного припинення війни. Примирення з росіянами вважають можливим через десятиліття після припинення війни (66,6 %), кілька виборців схиляються до варіанта примирення одразу після завершення війни. Примітно, що значна частина виборців цієї групи (58,3 %) обирають варіант "швидше ні" в оцінці тези, що "росіяни та українці – це один народ", на відміну від попередніх трьох груп, які вказали свою абсолютну незгоду з цією тезою. Також російськомовна частина виборців цієї групи вказують, що не стали частіше використовувати українську мову після початку повномасштабного вторгнення. Більшою порівняно з попередніми групами є частка виборців, які споживають російський розважальний контент з різною періодичністю (83,3 %). Позитивно або нейтрально ставляться до ідеї вступу України в НАТО, ЄС та відновлення за Україною статусу ядерної держави. У питанні статусу УПЦ МП в Україні вагаються з відповіддю (50 %) або обирають варіант, що держава не має втручатись у справи церкви, а релігія поза політикою (33,3 %).

За особистісним профілем чітко проглядаються фактори радикалізму (8,83), високої нормативності поведінки (8,5), високого самоконтролю (7,67), мрійливості (7,67), нонконформізму (7,17), тривожності (7,00), тяжіє до лівого полюсу фактор стриманості (4,67), фактор інтелекту проявлений на середньому рівні (4,00). Найбільш проявлені цінності самостійності (4,33), безпеки (4,33) та, на відміну від попередніх груп, цінність традиції (4,25), найменш проявлені цінності стимуляції (3,5) та влади (3,5). Серед потреб домінують потреба у стабільності в державі та суспільстві, можливість купувати найнеобхідніші товари та послуги, упевненість, що не будуть виникати конфлікти на політичному ґрунті. Група дуже розрізнена щодо питання політико-ідеологічного самовизначення (середнє значення по групі перебуває на нижньому порозі середнього рівня, утім, окремі респонденти мають низький та високий рівні за цим показником) і не має панівного механізму його прояву. Має низькі показники за політичною активністю (2,1/6) та середні – за політичною участю (5/9). Група має середній рівень національної ідентичності (9,1/14), утім, схиляється до високого рівня її когнітивного складника (5,2/7). Має середній рівень патерналізму у ставленні до інститутів влади (75,7/140) з високими показниками за шкалою "бажання опіки та турботи" (26,2/35).

Група електорату П. Порошенка, що покращила своє ставлення до В. Зеленського (18 осіб, 9,3 %). Групу відрізняє те, що на виборах 2019 р. вони підтримали кандидата у президенти П. Порошенка, утім, зараз мають високу довіру до В. Зеленського та схильні до позитивної оцінки ефективності органів державної влади у

внутрішній та зовнішній політиці. Це виборці з вищою освітою, досить розрізнені за віком та матеріальним станом, українськомовні та двомовні. Основним джерелом інформації виступає Telegram (100 %), часто користуються соціальними мережами (55,5 %) та сайтами (44,4 %) для отримання інформації про останні новини. Кілька разів на день та частіше перевіряють новини. Довіра до ЗСУ абсолютна, переважно готові підтримати кандидатів з військовим досвідом та ветеранів війни на виборах (77,7 %). Основна емоція, яку виборці цієї групи відчувають, думаючи про Україну сьогодні – гордість (100 %), на другому місці сум (72,2 %). Як прийнятний сценарій завершення війни переважно вказують відновлення кордонів України зрештою 1991 р. (66,6 %), декларують неготовність до територіальних поступок задля негайного припинення війни (88,8 %). Група повністю консолідована за абсолютною незгодою з тезою, що росіяни та українці – це один народ. Підтверджують, що стали частіше використовувати українську мову в побуті після початку повномасштабного вторгнення. Переважно не споживають російський розважальний контент, але слідкують за російським інформаційним контентом (55,5 %). Позитивно ставляться до ідеї вступу України в НАТО та ЄС, але за питанням відновлення за Україною статусу ядерної держави розходяться (у групі представлені виборці, які позитивно (55 %), нейтрально (22,2 %) та негативно (22,2 %) ставляться до цієї ініціативи). Переважно підтримують заборону діяльності УПЦ МП в Україні (77,7 %), відзначається підгрупа, яка вважає, що УПЦ має увійти до складу ПЦУ (22,2 %).

За особистісним профілем у групі чітко проглядаються фактори емоційної стабільності (8,33), високої нормативності поведінки (8,0), тривожності (8,0), тяжіють до правого полюсу фактори товариськості (7,56), радикалізму (7,22) та до лівого полюсу фактори стриманості (4,56), довірливості (4,33), інтелект перебуває на середньому рівні (4,22). Серед цінностей панівними є самостійність (4,78) та безпека (4,61), високо проявлені цінності досягнення (4,44), доброзичливості (4,17), універсальності (4,07), конформності (4,06), найменше проявлені цінності стимуляції (3,22), гедонізму (3,28) та традиції (3,28). Серед потреб панівними є стабільність у державі та суспільстві, дотримання у країні прав людини, можливість купувати найнеобхідніші товари та послуги. Політико-ідеологічне самовизначення перебуває на середньому рівні (210/325). Група консолідована за низькими показниками за шкалою "владне самоствердження" (18,8/50), що може означати відсутність потреби у владі та владних тенденцій у настановах та цінностях виборців середніми з тяжінням до високих показниками за шкалою "політична ідентифікація" (54/75). Група має середні показники політичної участі (4,1/9) та консолідована за низькими показниками політичної активності (1,6/6), які в цьому разі вказують на неготовність виборців брати участь у ситуаціях з елементами протесту. Група також консолідована за високим рівнем національної ідентичності (10,9/14) та однотайно високими рівнями її когнітивного (5,8/7) та афективного (3,9/5) складників. Виборці цієї групи мають середній рівень патерналізму у ставленні до інститутів влади (72,6/140) з низькими рівнями прояву шкал "ставлення до закону" (10,25/35) та "зняття з себе відповідальності" (13,3/35), що може означати відсутність схильності до зняття з себе відповідальності за якість свого життя, ситуацію у

країні та переконаність у тому, що чинна влада не звільнюється від відповідальності перед законом.

Група, що тяжіє до прихильників П. Порошенка (20 осіб, 10,3 %). До цієї групи ввійшли виборці, які вагаються з відповіддю на запитання щодо довіри до Президента В. Зеленського, або вказують на недовіру до нього, тяжіють до негативної оцінки ефективності органів державної влади у внутрішній політиці та до переважно позитивної оцінки ефективності органів державної влади у зовнішній політиці. У цій групі об'єднані виборці, які голосували на виборах 2019 р. за П. Порошенка, Р. Кошулинського, О. Гриценка, І. Смешка, В. Наливайченка, А. Садового, або не брали участі у виборах 2019 р. через недосягнення виборчого віку. Це високоосвічений електорат, розрізнений за віком та матеріальним станом, переважно українськомовний та двомовний. Основні джерела інформації – Telegram (80 %), соціальні мережі (65 %) та новинні сайти (55 %). Новини перевіряють кілька разів на день (65 %) або один раз на день (35 %). Переважно довіряють ЗСУ і готові підтримати кандидатів з військовим досвідом та ветеранів війни на виборах. У цій групі є підгрупа респондентів (30 %), які вагаються з відповіддю або вказують на недовіру ЗСУ і неготовність підтримати військових на виборах. Ключова емоція щодо України сьогодні – це сум (90 %), частина групи також вказує на гордість (55 %) та страх (50 %). Примітно, що в цій групі 40 % респондентів вагаються з відповіддю на запитання щодо прийнятного сценарію завершення війни і розглядають можливість поступитись тимчасово окупованими ОРДЛО (45 %) та АР Крим (35 %) задля негайного завершення війни. При цьому переважна більшість групи стоїть на позиції, що примирення з росіянами неможливе (70 %) і демонструє абсолютну незгоду з тезою, що росіяни та українці – один народ. Виборці цієї групи вказують на те, що частіше стали використовувати українську мову в побуті з початком повномасштабного вторгнення. Переважно не споживають або кілька разів на місяць споживають російський розважальний та інформаційний контент. Позитивно ставляться до ідеї вступу України в НАТО, позитивно або нейтрально – до вступу в ЄС та можливості відновлення за Україною статусу ядерної держави. Переважно підтримують заборону діяльності УПЦ МП (70 %). За особистісним профілем, добре проглядаються фактори мрійливості (8,1), сміливості (8,0) та радикалізму (8,0), тяжіють до правого полюсу фактори чутливості (7,2) та високого самоконтролю (7,1) та до лівого полюсу – фактори стриманості (4,1), довірливості (4,6), прямолінійності (4,8), підпорядкованості (4,8), інтелект тяжіє до високого рівня (4,8). Серед цінностей домінують гедонізм (4,6), самостійність (4,35), безпека (4,3), на високому рівні влада (4,15) та доброзичливість (4,1), найнижче проявлений фактор традиції (3,15). Переважає потреба стабільності в державі та суспільстві, впевненості в своїх силах, дотримання у країні прав людини. Мають середній рівень політико-ідеологічного самовизначення (208/325) з високим рівнем прояву механізму позиційної конкуренції (78,1/100) та низьким рівнем механізму владного самоствердження (20,75/50), високі показники політичної участі (5,75/9) та середні політичної активності (3,25/6). Національна ідентичність на середньому рівні (8,8/14), найбільш проявлений її когнітивний компонент (5,6/7). Середні показники за патерналізмом у ставленні до інститутів влади (75,1/140), як і в попередній групі, на низькому рівні проявлені шкали "зняття з себе відповідальності" (15/35) та "ставлення до закону" (12/35).

Група переконаних прихильників П. Порошенка (24 особи, 12,4 %). Цю групу виборців з-поміж інших вирізняє те, що вони підтримували на виборах 2019 р. кандидата в президенти П. Порошенка, вказують на відсутність довіри до Президента В. Зеленського та негативно оцінюють ефективність органів державної влади у внутрішній та зовнішній політиці України. Це ядерний електорат П. Порошенка. Це виборці віком 26–55 років з переважно вищою освітою, українськомовні переважають над російськомовними. Основні джерела інформації – Telegram (83,3 %), новинні сайти (70,8 %), соціальні мережі (62,5 %), YouTube (45,8 %). Активно стежать за новинами, перевіряють їх щогодини або кілька разів на день. Довіра до ЗСУ абсолютна, переважно готові підтримати кандидатів з військовим досвідом на виборах, утім, є підгрупа, як, незважаючи на довіру до ЗСУ, вагається з відповіддю або схиляється до негативної відповіді в питанні можливості підтримки військових на виборах (33,3 %). Ключові емоції щодо України – гордість (87, %) та сум (83,3 %), рідше – страх (45,8 %). Щодо прийнятного варіанта завершення війни поділяються, обираючи повну капітуляцію РФ (58,3 %) та вихід на кордони 1991 р. (33,3 %). Переважно не готові до територіальних поступок (75 %). Солідарні в думці, що примирення з росіянами неможливе та абсолютному запереченні тези, що росіяни та українці – один народ. Частіше стали використовувати українську мову в побуті з початком повномасштабного вторгнення, не споживають російського розважального та інформаційного контенту. Переважно позитивно ставляться до ідеї вступу України в НАТО, позитивно чи нейтрально – до вступу України в ЄС та відновлення за Україною статусу ядерної держави (20,8 % вказують на те, що негативно ставляться до ідеї вступу України в ЄС). Підтримують заборону діяльності УПЦ МП в Україні.

За особистісним профілем добре проглядаються фактори чутливості (8,42), радикалізму (8,17), тяжіють до правого полюсу фактори емоційної стабільності (7,83), високого самоконтролю (7,75), високої нормативності поведінки (7,75), мрійливості (7,58) та до лівого полюсу – фактори стриманості (3,58), прямолінійності (4,25), довірливості (4,83), самооцінки (занижена 4,92), на середньому рівні перебуває фактор інтелекту (4,25). Серед цінностей домінують самостійність (4,88), безпека (4,83), на високому рівні проявлені гедонізм (4,33), досягнення (4,13), універсалізм (4,12), найменше проявлені цінності традиції (3,08). Ключові потреби – стабільність у державі та суспільстві, впевненість, що не виникатимуть конфлікти на політичному підґрунті, можливість купувати найнеобхідніші товари та послуги. Це єдина група, яка консолідована за високим рівнем політико-ідеологічного самовизначення (231,8/325) та має високі показники за шкалами "політична ідентифікація" (63,8/75), "домінантна автономізація" (37,8/50) та "позиційна конкуренція" (83,6/100), водночас – низькі рівні за шкалами "владне самоствердження" (20,7/50) та "нормативна поступливість" (10,9/25). Це може вказувати на те, що ця група виборців має яскраво виражений мотиваційний компонент у сфері політики, усвідомлює себе суб'єктом політичних процесів, готова докласти зусиль для досягнення своєї мети. Водночас ці виборці схильні до кооперації з іншими людьми, але не мають усвідомленої потреби у владі. Виборці цієї групи мають високі показники політичної участі (5,9/9) нарівні з переважно низькими показниками політичної активності (2,3/6). Примітно, що група не консолідована за показником

національної ідентичності, певна частина виборців цієї групи (33,3 %) мають негативний атиюд за шкалами, які вимірюють її афективний та конотативний складники, що впливає на середнє значення шкал та загальну оцінку національної ідентичності по групі. Так само консолідація відсутня за показником патерналізму у ставленні до інститутів влади (у групі присутні респонденти з високим, середнім та низьким рівнями прояву), утім, група повністю консолідована за шкалою "ставлення до закону", яка проявлена на низькому рівні (9,4/35). Тобто ці виборці не схильні до приписування владі такого становища, за яким вона може не відповідати перед законом.

Група новоприбулих невизначених (10 осіб, 5,1 %). Найменша з виокремлених груп, відрізняється тим, що не брала участі у виборах Президента України в 2019 р. через недосагнення виборчого віку і вагається з відповіддю на запитання щодо довіри до Президента В. Зеленського. Вік 18–25, повна середня або незакінчена вища освіта, переважно українськомовні. Як і в групі новоприбулого електорату В. Зеленського, основними джерелами інформації виступають рівною мірою соціальні мережі, Telegram і друзі та знайомі, новини перевіряють один раз на день та рідше. Схильні до негативної оцінки ефективності органів державної влади у внутрішній політиці. У групі немає консолідації щодо довіри до ЗСУ, утім, переважна більшість зазначає, що, імовірно, готова підтримати на виборах кандидатів з військовим досвідом та ветеранів війни (80 %). Відчувають сум (80 %) та розчарування (80 %), думаючи про Україну сьогодні. Задовільним сценарієм завершення війни вбачають відновлення кордонів України зразка 1991 р. (80 %), кілька респондентів обирають варіант припинення активних бойових дій та перемовини на тих кордонах, що є зараз. Ті ж респонденти вказують на готовність поступитись тимчасово окупованими ОРДЛО та АР Крим для негайного припинення війни, утім, більшість вказує на неготовність до територіальних поступок (60 %). У питанні часової перспективи, за яку стане можливим примирення з росіянами, схиляються до варіанта десятиліть після завершення війни (40 %) або вказують на те, що примирення з росіянами неможливе (60 %). Абсолютно не підтримують тезу, що росіяни і українці – один народ (100 %). У питанні частоти споживання російського розважального контенту переважно обирають варіант "кілька разів на місяць" та рідше. Позитивно або нейтрально ставляться до ідеї вступу України в НАТО, ЄС та відновлення за Україною статусу ядерної держави. Переважно підтримують заборону УПЦ МП (60 %) або вагаються з відповіддю (40 %).

За особистісним профілем група консолідована за факторами сміливості (8,8), емоційної стабільності (8,0), тяжіють до правого полюсу фактори високої нормативності поведінки (7,2) та мрійливості (7,2), на середньому рівні перебуває фактор інтелекту (4,2). Найбільш проявлені цінності самостійності (4,5), гедонізму (4,5) та безпеки (4,4), найменш проявлена цінність конформності (2,2). Ключові потреби – стабільність у державі та суспільстві, впевненість, що не виникатимуть міжнаціональні конфлікти та впевненість у своїх силах. Політико-ідеологічне самовизначення на середньому рівні, високі показники за шкалою "позиційна конкуренція" (82/100), тяжіють до низьких показників за шкалами "політична ідентифікація" (35/75) та "владне самоствердження" (26/50). Це може вказувати на те, що в цієї категорії виборців не виражений мотиваційний компонент у сфері

політики і вони не вчиняють активних рефлексивних кроків до означення своїх політико-ідеологічних пререференцій. Цю тезу доводять і найнижчі бали порівняно з рештою груп за політичною участю (3,8/9) та політичною активністю (0,6/6). Національна ідентичність перебуває на середньому рівні (9,1/14), високі бали когнітивного (5,16/7) складника нарівні з досить низькими балами за афективним складником (2,7/5) національної ідентичності. Це може вказувати на те, що ці виборці усвідомлюють свою належність до української нації і володіють знаннями про неї, утім, не відчують важливості цієї належності. Патерналізм у ставленні до інститутів влади перебуває на середньому рівні (88/140), найбільше проявлена шкала "бажання опіки та турботи" (26,6/35).

Група розрізнених абсентеїстів (30 осіб, 15,5 %). Цю групу з-поміж інших відрізняє те, що на момент виборів Президента України в 2019 р. вони не прийшли на дільниці або зіпсували бюлетень. Це виборці переважно 25–45 років, з вищою освітою або науковим ступенем, рівною мірою представлені українськомовні, російськомовні та двомовні. Telegram (83,3 %), соціальні мережі (60 %) та сайти (46,6 %) виступають основними джерелами інформації, новини перевіряють один або кілька разів на день. Примітно, що група розрізнена за питанням довіри до В. Зеленського. 40 % респондентів вказують на те, що повністю не довіряють або, швидше, не довіряють Президенту, 33,3 % – висловлюють довіру та 26,6 % вагаються з відповіддю на вказане запитання. Те саме стосується питань оцінки ефективності органів державної влади – 33,3 % групи позитивно оцінюють ефективність внутрішньої політики, 66,6 % – негативно. За питанням оцінки ефективності зовнішньої політики 60 % групи схиляються до позитивної оцінки, 40 % – до негативної. Виборці цієї групи схильні довіряти ЗСУ, втім, третина вказує на неготовність підтримати кандидатів з військовим досвідом та ветеранів війни на виборах різних рівнів. Ключові емоції щодо України сьогодні – сум (73,3 %) та гордість (60 %). Відновлення кордонів України зразка 1991 р. – найбільш прийнятний сценарій завершення війни (53,3 %), утім, це єдина група, у якій фігурує варіант виходу на позиції 23 лютого 2022 р. (16,6 %). Хоча половина групи заявляє про неготовність до територіальних поступок, інша частина розглядає варіант відмови від тимчасово окупованих ОРДЛО (40 %) та Криму (23,3 %). Схиляються до неможливості примирення з росіянами або десятиліть, за які воно стане можливим. Відзначають більш часте використання української мови в побуті з початку повномасштабного вторгнення. Переважно не споживають російський розважальний та інформаційний контент. Позитивно чи нейтрально ставляться до ідеї вступу України в НАТО та ЄС. У цій групі порівняно з іншими найбільше противників ідеї відновлення за Україною статусу ядерної держави (56 %). Незважаючи на значну підтримку заборони діяльності УПЦ МП в Україні (53 %), частина групи вказує на те, що УПЦ МП має зберегти за собою статус автономії (16,6 %) або на те, що держава не має втручатись у справи церкви, а релігія поза політикою (13,3 %).

За профілем особистості найбільше проглядаються фактори радикалізму (8,2), сміливості (7,4), високого самоконтролю (7,2), мрійливості (7,13), тривожності (7,0). Примітно, що в цій групі найбільше, порівняно з іншими, проявлений фактор інтелекту (5,07). Тяжіють до лівого полюсу фактори стриманості (4,07), прямолінійності (4,6), довірливості (4,87). Серед цінностей домінують

самостійність (4,83), безпека (4,43), на високому рівні перебувають гедонізм (4,27), універсалізм (4,25), доброзичливість (4,13), досягнення (4,00). Найменше проявлені традиція (3,27) та конформність (3,53). Група досить розрізнена за пріоритетними потребами, хоча панівною потребою лишається стабільність у державі та суспільстві, досить часто на перших позиціях опиняється потреба доброзичливого ставлення від оточення, дотримання у країні прав людини, упевненість, що не виникатимуть міжнаціональні конфлікти, можливість працювати з повною віддачею. Група має середній рівень політико-ідеологічного самовизначення (202,7/325) і консолідована за низькими балами за шкалою "владне самоствердження" (19/50), має середній рівень політичної участі (4,73/9) та низький рівень політичної активності (2,67/6). Виборці цієї групи мають середній рівень національної ідентичності (9,16/14) нарівні з високим проявом її когнітивного складника (5,68/7), середній рівень патерналізму (75,5/140) з досить низькими значеннями за шкалами "ставлення до закону" (11/35) та "зняття з себе відповідальності" (14,8/35) нарівні з високим значенням за шкалою "бажання опіки та турботи" (27/35).

Дискусія і висновки

Отже, соціально-психологічні особливості виборців належать до показників, які вирізняють прихильників одних політичних суб'єктів від інших та можуть бути підставою для зарахування виборців до певних електоральних груп. Хоча за результатами дослідження виокремлені групи не видаються єдиним цілим, оскільки вони розрізнені за певними параметрами, утім, можна говорити про певну консолідацію груп за низкою ознак. Об'єднавчими факторами в оцінці груп виступають не лише оцінки політичних акторів та ефективності органів державної влади, спостерігається певна консолідація груп за визначеними соціально-психологічними особливостями.

На прикладі дослідження виборців м. Києва та області нам вдалося виокремити 9 електоральних груп. Група переконаних прихильників В. Зеленського проглядається не лише за факторами електоральної підтримки Президента у 2019 р., високої довіри до нього зараз та позитивної оцінки ефективності органів державної влади, але й за проявом таким особистісних рис, як товариськість, сміливість, мрійливість та радикалізм, високими показниками за цінностями влади, стимуляції, гедонізму та досягнень, середнім рівнем політичної участі та низьким рівнем політичної активності, високою національною ідентичністю та низкою інших ознак. Група новоприбулого електорату В. Зеленського консолідована за віком, негативною оцінкою ефективності органів державної влади у внутрішній політиці, але високою довірою до Президента. Група не так часто, порівняно з іншими, споживає новини та періодично переглядає російський розважальний контент, вагається з питанням ставлення до діяльності УПЦ МП в Україні, консолідована за проявом таких особистісних рис, як високий самоконтроль, сміливість, чутливість, радикалізм, високою національною ідентичністю, проявлені цінності самостійності, досягнення, гедонізму та стимуляції нарівні з низькою цінністю традиції.

Група негативно налаштованого електорату В. Зеленського не лише схиляється до негативної оцінки ефективності органів державної влади, але й має меншу довіру до ЗСУ, сум є панівною емоцією щодо України сьогодні. Група більш компромісна за питанням часової перспективи примирення з росіянами та більше толерує

діяльність УПЦ МП в Україні, проявлені висока нормативність поведінки, радикалізм, сміливість, чутливість, тривожність та мрійливість, основними цінностями є гедонізм, безпека та стимуляція, низько проявлена традиція, національна ідентичність перебуває на середньому рівні, високого проявлене бажання опіки та турботи. У групі розчарованого електорату В. Зеленського нарівні з недовірою до Президента проглядається більша недовіра до ЗСУ і неготовність підтримати кандидатів з військовим досвідом на виборах, сум як ключова емоція щодо України. Група більш компромісна за готовністю поступитись тимчасово окупованими територіями, зокрема АР Крим, задля негайного завершення війни та за питанням статусу УПЦ МП в Україні. Особистісні риси, що характеризують цю групу, – радикалізм, високий самоконтроль, мрійливість, тривожність, високо проявлена цінність традиції, на низькому рівні цінність стимуляції та влади, середній рівень національної ідентичності та політико-ідеологічного самовизначення.

Електорат П. Порошенка, що покращив своє ставлення до В. Зеленського, досить активно стежить за новинами, абсолютно довіряє ЗСУ, гордість щодо України домінує над сумом, періодично споживають російській інформаційний контент. За особистісними рисами проявлені емоційна стабільність, висока нормативність поведінки, тривожність, товариськість, за ціннісними особливостями тяжіють до електорату В. Зеленського, мають високу національну ідентичність, політичну ідентифікацію, на низькому рівні шкали "ставлення до закону" та "зняття з себе відповідальності". Електорат, що тяжіє до П. Порошенка, об'єднаний не лише за недовірою до В. Зеленського та негативною оцінкою ефективності органів державної влади, респонденти вказують сум як ключову емоцію, яку вони відчують, думаючи про Україну сьогодні, більш компромісні щодо питання територіальних поступок задля негайного припинення війни, за особистісними ознаками їх відрізняє мрійливість, сміливість, радикалізм, чутливість, високий інтелект, серед цінностей високо проявлені гедонізм, самостійність, безпека та влада. Мають високі показники політичної участі та середні політичної активності, середній рівень національної ідентичності та патерналізму з низькими показниками за шкалами "зняття з себе відповідальності" та "ставлення до закону".

Група переконаних прихильників П. Порошенка проглядається за активною включеністю у новинний порядок денний, безкомпромісності у питанні примирення з росіянами та абсолютним запереченням тези, що росіяни та українці – один народ. У групи проявлені особистісні фактори чутливості, радикалізму, заниженої самооцінки та цінності самостійності і безпеки. Це єдина група, у якій на високому рівні проглядається політико-ідеологічне самовизначення, на високому рівні перебуває політична ідентичність, високі показники політичної участі та низькі – політичної активності.

Групу новоприбулого невизначеного електорату відрізняє молодий вік, вагання з відповіддю на запитання щодо довіри до Президента, низька частота споживання новин, сум та розчарування серед панівних емоцій щодо України сьогодні. Серед особистісних рис проявлені сміливість, емоційна стабільність, серед цінностей – гедонізм та безпека, на низькому рівні цінність конформності, на середньому рівні національна

ідентичність з негативним атиюдом її афективного складника, низька політична ідентифікація, низькі показники політичної участі та найнижчі серед інших груп показники політичної активності.

Остання з виділених груп – група розрізнених абсентеїстів – проглядається не лише за неучастю у виборах Президента України в 2019 р., – це найбільш освідчений електорат з найбільшими показниками інтелекту за особистісними ознаками. Серед інших характеристик проявлені радикалізм, сміливість, самоконтроль, мрійливість, тривожність, домінують цінності самостійності та безпеки. Ці виборці більш компромісні в питанні прийнятного сценарію завершення війни, значна частина групи розглядає варіант виходу на позиції станом на 23 лютого 2022 р., декларує готовність поступитись тимчасово окупованими ОРДЛО та АР Крим задля негайного завершення війни, також серед членів цієї групи найбільше противників ідеї відновлення за Україною статусу ядерної держави.

Результати дослідження указують на дієвість визначених соціально-психологічних ознак для описання та диференціації електоральних груп, утім, цей перелік не є універсальним та вичерпним. Цілком доречним вважається продовження наукового пошуку характеристик, за якими можливе розрізнення електоральних груп та доповнення переліку ознак такими категоріями, як, наприклад, політична культура. Отримані результати також не дають відповіді на запитання, які з визначених ознак можна розглядати як предиктори електорального вибору. Апробація результатів дослідження потребує проведення повторного електорального дослідження на великій вибірці, яка буде репрезентативною до електорату України. Застосування методу загально-національного опитування також має передбачати оптимізацію анкети задля скорочення часу її проходження.

Список використаних джерел

- Безрукова, К. (2017). Впровадження IT-технологій в практичну політичну психологію: програми аналізу великих масивів даних. У В. Казміренку, М. Ткалич, Н. Губа, Л. Коробка, & Спіцина Л. (Ред.), *Всеукраїнська науково-практична конференція "Інтегративна психологія: теорія і практика"* (с. 91–97). Запорізький національний університет.
- Alabrese, E., Becker, S. O., Fetzer, T., & Novy, D. (2019). Who voted for Brexit? Individual and regional data combined. *European Journal of Political Economy*, 56, 132–150. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.08.002>
- Beyond red vs. blue: The political typology.* (2021, November 9). Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/politics/2021/11/09/beyond-red-vs-blue-the-political-typology-2/>
- Ekman J., & Amnå E. (2012). Political participation and civic engagement: towards a new typology. *Human affairs*, 22, 283–300. <https://doi.org/10.2478/s13374-012-0024-1>

References

- Alabrese, E., Becker, S. O., Fetzer, T., & Novy, D. (2019). Who voted for Brexit? Individual and regional data combined. *European Journal of Political Economy*, 56, 132–150. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.08.002>
- Beyond red vs. blue: The political typology.* (2021, November 9). Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/politics/2021/11/09/beyond-red-vs-blue-the-political-typology-2/>
- Bezrukova, K. (2017). Implementation of IT technologies in practical political psychology: programs for the analysis of Big Data sets. In V. Kazmirenko, M. Tkalych, N. Guba, L. Korobka, & L. Spitsyna (Eds.), *Integrative Psychology: Theory and Practice. Scientific studies* (pp. 91–97). Zaporizhzhia national university [in Ukrainian].
- Ekman, J., & Amnå, E. (2012). Political participation and civic engagement: towards a new typology. *Human affairs*, 22, 283–300. <https://doi.org/10.2478/s13374-012-0024-1>

Отримано редакцією журналу / Received: 11.10.23

Прорецензовано / Revised: 25.11.23

Схвалено до друку / Accepted: 28.11.23

Kateryna BEZRUKOVA, PhD Student
ORCID ID: 0000-0002-6230-8348
e-mail: kateryna.bezrukova@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF THE TYPOLOGY OF ELECTORAL GROUPS OF UKRAINE ON THE BASIS OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL CRITERIA

Background. *The development of new approaches to the study of the electorate in the inter-election period is a rather urgent scientific challenge. The hypothesis was tested that socio-psychological features of voters are among the indicators that distinguish supporters of some political subjects from others and can be the basis for assigning voters to certain electoral groups. The purpose of this study was to determine the main electoral groups represented in Ukrainian society on the example of the city of Kyiv and the Kyiv region and to identify their differences based on the analysis of socio-psychological characteristics of voters.*

Methods. *The research uses methods of online survey of respondents using a panel of psychological methods for researching personal traits, values, needs, political and ideological self-determination, political participation and activity, national identity, paternalism of voters, as well as methods of mathematical data processing.*

Results. *Based on a retrospective analysis of the electoral choice in the 2019 presidential elections of Ukraine, an analysis of trust in President V. Zelensky and the respondents' subjective assessment of the effectiveness of state authorities in domestic and foreign policy, it was possible to single out nine electoral groups in the electorate: convinced supporters of V. Zelensky, the newly arrived electorate of V. Zelensky, the negative supporters of V. Zelensky, the disillusioned electorate of V. Zelensky, the electorate of P. Poroshenko who has improved his attitude towards V. Zelensky, the electorate gravitating towards P. Poroshenko, convinced supporters of P. Poroshenko, newly arrived uncertain and scattered absentees. The features of each group are described according to socio-demographic and socio-psychological criteria.*

Conclusions. *It is shown that electoral groups can be differentiated not only by socio-demographic features, but also by personal, value and other psychological characteristics. To confirm the effectiveness of the proposed model of differentiation of the electorate, it is considered appropriate to test the approach on a large representative sample through a nationwide survey.*

Keywords: *electorate, electoral groups, personal characteristics of voters, values, needs, political and ideological self-determination, political participation, political activity, national identity, paternalism.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.